

Asia: VN/14098/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/14098/2024

LAKI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ 13§, 14§, 17§, 17A§

Yksityisen palveluntuottajan alihankintaan liittyvä sääntely

Tällä hetkellä Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä on alihankinnan osalta vaikeaselkoinen, joten säännösten ja terminologian selkeyttäminen on kannatettavaa, jotta käytännöt ovat valtakunnallisesti yhteneväiset.

Päihdeasiamiestoiminta ei ota kantaa lakiesityksen yksityiskohtiin em. pykälien osalta, vaan toteaa yleisellä tasolla, että hyvinvointialueen tulee vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta palvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Palveluja voi tuottaa omana palvelutuotantona, yhteistyössä toisen hyvinvointialueen kanssa tai hankkimalla palveluja yksityiseltä palveluntuottajalta järjestämislain (612/2021) 12§:ssä mainituin rajauksin.

Vuokratyövoimaa tai yksityistä palveluntuottajaa käytettäessä hyvinvointialueen tulee varmistua siitä, että vuokrattu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö täyttää sosiaali- sekä terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetuissa laeissa säädetyt kelpoisuusehdot ja että

osaaminen on riittävää. Valvonta, vastuu ja ohjaus tulee jatkossakin säilyttää hyvinvointialueella koko hankintaketjun osalta.

Päihdeasiamiestoiminta pitää mahdollisena, että ehdotetulla lakiesityksellä voidaan tukea ja täydentää hyvinvointialueiden omaa palvelutuotantoa sekä tuoda alueelle asiakkaiden tarpeisiin vastaavaa erityisosaamista.

LAKI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ 26§ JA PELASTUSTOIMEN JÄRJESTÄMISESTÄ ANNETTU LAKI 11§

Hyvinvointialueiden investointisuunnitelmat

Ei lausuttavaa.

LAKI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISESTÄ 29§, 30§

Sosiaali- ja terveydenhuollon seuranta ja arviointivelvollisuus

Lakiesitys 29§

Tällä hetkellä järjestämislaki (612/2021, 29§) edellyttää, että hyvinvointialue seuraa alueensa väestön hyvinvointia ja terveyttä väestöryhmittäin, järjestämänsä sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetta, saatavuutta, laatua, vaikuttavuutta ja yhdenvertaisuutta, asiakkaiden palvelujen yhteensovittamista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia ja tuottavuutta. Lakiesityksessä säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että seuranta ja raportointi ulottuisivat koskemaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöresurssien käyttöä eli oman henkilöstön ja hyvinvointialueelle palveluja tuottavan yksityisten palveluntuottajien henkilöstön vajeita, henkilöstön määrää, ikärakennetta ja vaihtuvuutta.

STM:n asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian ja toimeenpanosuunnitelman 2022–2026 mukaan mm. henkilöstövaje, henkilöstön kuormittuneisuus ja vaihtuvuus ovat asiakas- ja potilasturvallisuutta vaarantavia tekijöitä. Päihdeasiamiestoiminta kannattaa lakiesitystä hyvinvointialueen henkilöstöresurssien käytön seuraamisesta. Henkilöstöä koskevaa seurantaan tarvitaan sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä kokonaisuutena sekä etenkin niistä ammattiryhmistä, joissa on suurin vaje, kuten esimerkiksi lääkäreistä ja sosiaalityöntekijöistä. Henkilöstön vaihtuvuuden syistä kerättyä tietoa tulee hyödyntää hyvinvointialueilla johtamisen ja päätöksenteon tukena henkilöstön veto- ja pitovoiman parantamiseksi etenkin työvoimapula-ammattien kohdalla.

Asiakkaiden ja potilaiden oikeuksia, palvelun ja hoidon laatua sekä asiakas- ja potilasturvallisuutta varmistetaan sillä, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöillä on ammattitoiminnan edellyttämä, ammattihenkilölaissa vaadittu koulutus. Päihdeasiamiestoiminta esitti jo 1.1.2025

voimaan tulleen sosiaalihuollon ammattihenkilölain muutoksen lausuntokierroksella huolensa sosiaalihuollon asiakasturvallisuuden ja laadun vaarantumisesta, jos kelpoisuusvaatimuksista tingitään:

<https://paihdeasiamies.fi/uutishuone/kannanotot/sosiaalihuollon-asiakasturvallisuutta-ei-tule-vaarantaa-sosiaalityontekijan-kel/>

https://paihdeasiamies.fi/wp-content/uploads/sites/3/2025/01/20240807_Lausuntopyynto-luonnoksesta-hallituksen-esitykseksi-eduskunnalle-sosiaalihuollon-ammattihenkiloista-annetun-lain-12-%C2%A7_n-mu.pdf

Sosiaalihuollon asiakasturvallisuus ja terveydenhuollon potilasturvallisuus vaarantuu myös, jos henkilöstöä ei ole asiakkaiden ja potilaiden tarpeisiin nähden riittävästi tai jos asiakkaita on yli lakisääteisten asiakasmitoitusten.

Hyvinvointialueet järjestävät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut alueellaan. Hyvinvointialueen päättäjillä ja johdolla on vastuu asiakas- ja potilasturvallisuudesta. Omavalvonnalla varmistetaan asukkaiden palvelujen saatavuus, jatkuvuus, turvallisuus ja laatu. Tuen tarpeen mukaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin tulee päästä oikea-aikaisesti.

Perustuslaki edellyttää julkisen vallan turvaavan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Sekä terveydenhuoltolaissa (2022/581), että sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) korostetaan hoidon ja palvelun turvallisuutta sekä laatua. Myös lakiehdotuksessa muutettavaksi esitettävässä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa (612/2021) nostetaan esiin sosiaali- ja terveydenhuollon laatu ja turvallisuus.

Lakiesitys 30§

Järjestämislain 29§ koskevan lakiesitykseen viitaten on tarpeen, että myös 30§ täydennetään siten, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntija-arvioissa tarkasteltaisiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön riittävyttä, saatavuutta ja työkykyä.

SOSIAALIHUOLTOLAKI 50§

Sosiaalihuoltolain nojalla annettavan päätöksen oikaisuvaatimusmenettely

Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 34§) mukaan sosiaalihuollon asiakkuus tulee vireille hakemuksesta tai kun hyvinvointialueen sosiaalihuollon työntekijä saa muutoin tehtävässään tietää sosiaalipalvelujen tarpeesta olevasta henkilöstä. Tällöin henkilöllä on pääsääntöisesti oikeus saada palvelutarpeen arviointi (36§), johon kirjataan mm. asiakkaan sosiaalipalvelujen tarve. Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakassuunnitelmalla (39§), jossa todetaan sekä asiakkaan arvio, että työntekijän ammatillinen arvio tarvittavista sosiaalipalveluista.

Sosiaalipalveluiden järjestämisestä tulee antaa asiakkaalle kirjallinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen (SHL 1301/2014, 45§). Päätös tulee tehdä ottaen huomioon em. asiakassuunnitelmassa esitetty arvio palvelujen välttämättömyydestä (46§). Jos asiakassuunnitelmaan kirjatusta palvelukokonaisuudesta poiketaan, poikkeaminen on perusteltava päätöksessä (45§).

Asiakkaalla on tarvittaessa oikeus vaatia päätöksen oikaisua hyvinvointialueelta. Hallintolain (2010/581, 49 g§) mukaan viranomaisen voi oikaisuvaatimuksen perusteella muuttaa päätöstä, kumota päätöksen tai hylätä oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimuksen ratkaisevan viranomaisen on annettava perusteltu ratkaisu oikaisuvaatimuksessa esitettyihin vaatimuksiin. Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 50§) mukaan viranomaisen voi poistaa virheellisen päätöksensä ja ratkaista asian uudelleen, jos päätös perustuu virheelliseen tai puutteellisen selvitykseen tai väärään lain soveltamiseen, jos päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe tai jos asiaan on saatu uutta selvitystä, joka vaikuttaa olennaisesti päätökseen.

Hyvinvointialueella on oikeus päättää oikaisuvaatimusten käsittelystä. Hyvinvointialue voi käsitellä oikaisuvaatimukset hyvinvointialueen toimielimessä tai siirtää sille kuuluvaa toimivaltaa oikaisuvaatimusten ratkaisemiseksi myös viranhaltijalle. Tällöin oikaisuvaatimuksen voi käsitellä myös se yksittäinen viranhaltija, joka on tehnyt alkuperäisen päätöksen.

Päihdeasiamiestoiminta on valtakunnallista ja riippumatonta edunvalvontaa, jonka tavoitteena on edistää päihkeitä ongelmallisesti käyttävien asiakkaiden ja heidän läheistensä lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumista. Neuvomme myös oikeussuojakeinojen, kuten oikaisuvaatimusten, käytössä. Vuonna 2024 reilu 19 % päihdeasiamiestoimintaan yhteyttä ottaneista kohtasi haasteita tarvitsemiensa palveluiden saamisessa. Oikeussuojakeinojen käyttöön toivoi apua reilu 9 % yhteyttä ottaneista. Kuluvana vuonna 2025 lähes 19 % yhteydenotoista on koskenut oikeussuojakeinoja ja muutoksenhakua.

<https://paihdeasiamies.fi/uutishuone/uutiset/epaoikeudenmukaisuuden-kokemukset-nakyvat-paihdeasiamiestoiminnassa/>

Viranhaltijan päätöksillä on merkittäviä vaikutuksia asiakkaan oikeuksiin ja oikeusturvaan. Hyvinvointialueiden käytännöt ovat tällä hetkellä epäyhtenäiset ja asettavat asiakkaat asuinpaikan

mukaan eriarvoiseen asemaan. Kansalaisten yhdenvertaisuuden näkökulmasta hyvinvointialueiden käytäntöjen ja menettelytapojen tulisi olla valtakunnallisesti yhtenäiset. Edellä kuvattu yksittäisen viranhaltijan varaan jäävä oikaisuvaatimuksen käsittely ei turvaa asiakkaalle oikaisuvaatimuksen puolueetonta käsittelyä. Ko. menettelytapa ei ole myöskään esteettömyyden näkökulmasta perusteltu.

Edellä mainituin perustein on kannatettavaa, että hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranomaisen tekemää päätöstä koskeva oikaisuvaatimuksen käsittely säädetään hyvinvointialueen toimielimen tehtäväksi. Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan (EOAK/4224/2023) pitänyt tärkeänä lain korjaamista nimenomaan siten, että oikaisuvaatimukset käsitellään aina toimielimessä. Jotta kansalaisten yhdenvertaisuus edelleen toteutuisi, tulisi ko. toimielin määritellä tai säätää laissa.

Päihdeasiamiestoiminta kannattaa sosiaalihuoltolain muuttamista lakiesityksessä esitetyllä tavalla siten, että oikaisua hyvinvointialueen viranomaisen tekemään päätökseen saa vaatia hyvinvointialueen toimielimeltä. Esitämme sosiaalihuoltolain 50§ lisättäväksi myös velvoitteen siitä, että päätöksen oikaisuvaatimukseen antaa sama hyvinvointialueen toimielin, jolta oikaisua haetaan. Lisäksi toivomme kiinnitettävän huomiota ja otettavan kantaa esittelijän esteettömyyteen oikaisuvaatimusmenettelyssä. Esitämme, ettei päätöksen tehnyt viranhaltija voi toimia esittelijänä toimielimessä silloin, kun toimielin käsittelee hänen päätöstään koskevaa oikaisuvaatimusta.

Marttila Marja

Päihdeasiamiestoiminta - Marja Marttila, erityisasiantuntija